

भवतीति' चिन्तामणिः। अवच्छेदकता हि स्वरूपसम्बन्धविशेषः
अनतिरिक्तवृत्तित्वं वा तद्विरूपितत्वसर्ववृत्तित्वं यथा
दण्डादीनां घटकारणतावच्छेदकं दण्डत्वादिकं तस्य
तदतिरिक्तदेशेऽवृत्तित्वात् एवं घटादीनामत्यन्ताभाव-
प्रतियोगितायाः तदतिरिक्तदेशेऽवृत्तित्वात् घटत्वादिक-
सर्ववृत्तित्वम् अतः प्रतियोगितायां घटाद्यवच्छिन्नत्वम् ।
परिमाणौ च अवच्छिन्नत्वमित्याकारणम् यथा द्रोणाव-
च्छिन्नो ब्रीहिः द्रोणपरिमाणेन कृतपरिच्छेदो ब्रीहिरित्यर्थः।
सीमाकरणसम्यवच्छेदः। गृहावच्छिन्न आकाशः गृहाकाशः
कस्य शृङ्गुल्यवच्छिन्न आकाशः श्रोत्रमित्यादि । एवमन्तः-
करणावच्छिन्नं चैतन्यं जीव इति वेदान्तिनः ।

अवच्छिन्नवाद पु० अवच्छिन्नतया अन्तःकरणावच्छिन्नतया
जीवस्य वादो व्यवस्थापनम् । वेदान्तिमतप्रसिद्धे चैतन्यस्य
अन्तःकरणावच्छिन्नतया व्यवस्थापके मतभेदे । तथाहि तेषां
मतद्वयम् केचित् अन्तःकरणे प्रतिबिम्बितं चैतन्यं जीव
इति प्रतिपेदिरे केचित् तदवच्छिन्नं चैतन्यं जीव इति ।
तत्र नीरूपस्य चैतन्यस्थान्तःकरणे प्रतिबिम्बासम्भवेन प्रति-
बिम्बस्य च सिध्यात्वेन जीवस्य सत्त्वानुपपत्तेः बन्ध-
मोक्षयोः सामानाधिकरण्याभावापत्तेः प्रतिबिम्बवादं
दूषयित्वाऽवच्छिन्नवादं समर्थयाञ्चक्रिरे । यथा च नैयायि-
कादीनामेकस्यापि नभसः कस्य शृङ्गुल्यादिभेदेन उपाधि-
कृतं नानोत्वं न वस्तुतमेवमेकस्यापि चैतन्यस्थान्तःकर-
णोपाधिभेदेनावच्छिन्नतया नानात्वं तेन "तद्व्युत्पत्ति-
त्वात्" शा० सू० "घटसंघटतआकाशे गीयमाने यथा घटे ।
घटो नीयेत नाकाशस्तद्व्यवस्थितो नभोपम" इत्युक्ते च जीवस्य
न सत इहलोकपरलोकगमित्वमपि तु बुद्धिरूपाधि-
भेदेन तथा व्यवहारः अतो न बन्धमोक्षव्यवस्थानुपपत्तिः
यन्निजुपाधौ अज्ञानाधीना संसारप्रवृत्तिस्तस्य जीवभावा-
त्मकतया बन्धः, यत्र च तद्विद्वत्तिः न तत्र तथा, किन्तु-
मोक्षः । विस्तरस्वाकरो ।

अवच्छुरित न० । अव+क्षुर-भावे क्त । १ अदृष्टादि-
स्वार्थे कन् तल्लैव । कर्मणि क्त । २ मिश्रिते लि० ।

अवच्छेद पु० अव+छिद्-भावे घञ् । १ छेदने २ सीमाकरणे
३ विशेषकरणे ४ अवधारणे "शब्दार्थानां भवच्छेदे विशेषव्युत्पत्ति
हेतवः" वाक्य प० ५ इयत्ताकरणे दैव्याप्तौ च । अवच्छिद्यते
ऽत्रेन करणे घञ् । इयत्ताकरणसाधने ७ एकदेशे अवय-
वादौ । अः कश्चित् पदार्थः कश्चिद्विदाधारे एकदेशे
तिष्ठति तल्लैव प्रदेशान्तरे चेन्न तिष्ठतीति शब्दव्याख्येति

तस्याव्याख्येतिताया निरूपकोऽवयवादिः । यथा दृष्टे
अपदेशे कपिसंयोगः मूलदेशे तदभावः अतः कपि-
संयोगः अव्याख्येतिः तादृशाव्याख्येतिताया न्यास-
कस्य मूलादिप्रदेशः तत्रावच्छेदशब्देनाभिधीयते । तादृशा-
वच्छेदश्च द्विविधः देशः कालश्च । तत्र देशसत्त्वे काल
विशेषे तदभावात् कालएव तत्राव्याख्येतितायान्यासकः ।
यथा आत्मानि जाग्रदादौ ज्ञानं सुषुप्तौ तदभावः ।
देशरूपस्तूक्तः । अवच्छेदावच्छेदेन साध्यसिद्धौ सामा-
नाधिरण्यसिद्धिः प्रतिबन्धिका इति शिरोरमणिः । अव-
च्छेदाः यावन्तः साध्यसिद्धौ प्रदेशास्तावतामेवावच्छेदेन
साध्यसम्बन्धव्यापकत्वेनेति तदर्थः ।

अवच्छेदक लि० अवच्छिन्नति अव+छिद्-खुल् । १ छेदके
२ इयत्ताकारके ३ सीमाकारके ४ अवधारके ५ अव्याख्येति
तानिरूपके च । अवच्छिन्नशब्दे विवृतिः । "प्रतियोगिताव-
च्छेदकावच्छिन्नमिति" चिन्तामणिः । अवच्छेदकत्वं च अव-
दके इव तदवच्छेदकेऽपि स्वीक्रियते यथा वज्रिमान् पर्वत
इति बुद्धौ वज्रभाववान् पर्वत इति निश्चयः प्रतिबन्धकः तत्र
प्रतिबन्धकतावच्छेदकं निश्चयत्वमिव तत्तद्विषयताऽपि तत्रा-
वच्छेदिका तथा च वज्रित्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितपर्वत-
त्वावच्छिन्नविशेष्यताशालिज्ञानत्वावच्छिन्नं प्रति वज्रित्वाव-
च्छिन्नप्रकारतानिरूपिताभावत्वावच्छिन्नविशेष्यतासामानाधि-
करणप्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताशालिनि-
श्चयत्वेन प्रतिबन्धकत्वे निश्चयत्वस्येव तत्तद्विषयताया अपि
तत्प्रतिबन्धकतावच्छेदकत्वं तथा तादृशज्ञानत्वस्येव तत्तद्विष-
यताया अपि प्रतिबन्धतावच्छेदकत्वम् । इयंस्तुभेदः अनुसृ-
ख्यमानजातेः स्वरूपतोऽवच्छेदकत्वं न तदवच्छेदकताया अव-
च्छेदकमस्ति तेन घटवद्भूतत्वमिति बुद्धौ घटत्वनिष्ठप्रका-
रतावच्छेदकताया नान्यदवच्छेदकम् तथाच यथा घटनिष्ठ-
प्रकारताया अवच्छेदकम् घटत्वम् एवं घटत्वनिष्ठप्रका-
रतायानान्यदवच्छेदकमतस्तस्य निरच्छिन्नावच्छेदकता अनु-
सृख्यमानेत्युक्तेऽसृख्यमानजातेर्नस्वरूपतोऽवच्छेदकत्वं तेन
घटत्ववच्चान् देश इत्यादौ घटत्वप्रकारताया अवच्छे-
दकमस्तीति । अत्राप्ययं विशेषः धर्मांशे भासमानधर्मः
विशेष्यतावच्छेदकः प्रकारांशे भासमानः प्रकारतावच्छेदकएव
सर्वत्र । किन्तु प्रतियोग्यं भासमानधर्मस्य न प्रतियो-
गितावच्छेदकत्वमपि तु अतिप्रसङ्गाद्यनापादकस्यैव धर्मस्य
तथात्वं यथा कम्बुचीवादिमाद्वान्ति इत्याद्यभावबुद्धौ
घटत्वस्यैव प्रतियोगितावच्छेदकत्वम् "सम्भवति लघौ